

De steenkolenmijn Blegny in België

door Aukjen Nauta

Net over de grens van Zuid-Limburg, in het 'rechterbovenhoekje' van de kruising van de A2 (Maastricht–Luik) en de A3 (Luik–Aken), ligt de steenkolenmijn Blegny die in 1980 als laatste mijn in het Bekken van Luik sloot. Nu is het een mijnmuseum, met rondleidingen door de mijn en is er een wandelpad over een van de oude storthopen. De storthoop hebben wij niet beklommen, maar de rondleiding in de mijn alleen was al zeer de moeite waard.

Waar de steenkool in grote delen van Zuid-Limburg en België op enkele honderden meters diepte gewonnen werd, konden de koollagen in het Bekken van Luik al op slechts enkele tientallen meters diepte gemijnd worden. Het zijn lagen van 30 cm tot maximaal 1 meter dik, van elkaar gescheiden door een pakket schalies van enkele tientallen meters dik. Het Bekken van Luik maakt deel uit van het steenkoolgebied dat loopt van de Nord Pas de Calais (het uiterste noordwestpuntje van Frankrijk) tot het Bekken van Aken in het oosten.

Geschiedenis

De winning van steenkool in deze streek begon halverwege de zestiende eeuw door monniken van de abdij van Val Dieu. De ontginning werd later overgenomen door rijke kooplieden. In 1779 benoemde het hof van Argenteau Gaspard Corbesier tot

beschermheer van de concessie. Zijn afstammelingen maakten een groot succes van de mijn: in 1883 kon de familie de concessies van Argenteau en Trembleur samenvoegen tot een van bijna 880 hectaren groot.

De Eerste Wereldoorlog maakte een einde aan de welvaart; de winning werd stilgelegd. In 1919 werd de N.V. Steenkolenmijn van Argenteau opgericht. De start van de nieuwe maatschappij was moeilijk, maar vanaf 1925 behaalde de mijn uitstekende resultaten, zelfs tijdens de wereldwijde crisis van 1929. Als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt, blazen de Belgen de klokken-toren van Blegny en de schachtoren van de mijn op. Zo wordt voorkomen dat beide hoge gebouwen door de Duitsers gebruikt kunnen worden als uitkijkposten. Pas in 1942 – de mijn is dan alweer lang in gebruik – wordt begonnen met de bouw van een nieuwe schachtoren. Op 30 juli 1943 is hij klaar (afb. 1). Er wordt maar weinig steenkool gewonnen gedurende de oorlogs-jaren (economisch verzet van de directie); pas na de bevrijding in 1944 wordt er weer volop steenkool gedolven. Eind jaren '50 zijn de 'vette' jaren voorbij. Andere landen (bijvoorbeeld Zuid-Amerika) kunnen veel goedkoper steenkool winnen en de productie van olie en gas wordt steeds belangrijker. Op 31 maart 1980 sluit de mijn van Blegny Trembleur voor het laatst zijn poorten, als laatste mijn van de regio Luik. Wat overblijft zijn, bovengronds, de schachtoren, die markant boven het

Afb. 1. De schachtoren van Blegny (in beton) met de verwerkingsfabriek (het roodstenen gebouw) ernaast.

Afb. 2. De dubbele liftkooi; de bovenste kooi is al vol met mensen.

landschap uitsteekt en de fabriek waar de kolen gesorteerd werden, en ondergronds twee mijngangen, een op 30 meter en een op 60 meter diepte. En dat complex levert een schitterende rondleiding op.

Dubbele kooi als lift

De rondleidingen – in het Frans en het Nederlands – beginnen met een film waarin uitgelegd wordt hoe steenkool ontstaat, welke soorten steenkool er zijn en hoe deze streek – en de mijn in het bijzonder – zich ontwikkeld heeft. Dan krijgt iedere bezoeker een stofjas – iedere maat een andere kleur – en een helm, en ga je naar de lift die de groep 30 meter onder de grond brengt. De lift alleen al is een waar avontuur. Het is een dubbele constructie van staal en gaas (afb. 2). De bovenste kooi wordt eerst volgestouwd, gaat dan een paar meter omhoog, zodat de onderste kooi zich ook kan vullen. De rondleider – vaak iemand die ooit in de mijn gewerkt heeft – houdt steeds contact met de man hoog in de schachttoren die de lift bedient. Eenmaal beneden lijkt het wel ruim in de halfronde gang met een doorsnede van zo'n 3 meter (afb. 3, 4).

Hier wordt het verhaal verteld hoe de gangen aangelegd werden, hoe zwaar de omstandigheden waren voor de mijnwerkers – niet alleen mannen, maar ook jonge kinderen en vrouwen – hoe lang de dagen waren en hoe ontzettend donker het was onder de grond. Je krijgt uitgelegd dat de houten stutten altijd van vurenhout waren, omdat dat soort hout eerst kraakt en dan pas breekt, zodat de mijnwerkers zich konden redden. De verschillende lampen door de jaren heen, het kanariepietje in een kooi dat gebruikt werd om mijngas te ontdekken, of de ter dood veroordeelde die de mijn inging om dezelfde reden: overleefde hij het – was er geen mijngas – dan werd hij vrij man. Aan het eind van de mijngang zie je de koollaag, 30 centimeter dik, schuin naar beneden hellen. Daar is een trap, die als het ware met de koollaag mee naar beneden gaat naar de gang die 30 meter lager ligt. Daar is schitterend mooi te zien hoe de koollaag tussen beide gangen weggehaald is. Je kunt van de

Afb. 3. Blegny ondergronds. De rondleider laat horen wat een lawaai de compressor maakt.

Afb. 4. De mijngangen is hier gestut met stalen steunen die zo aan elkaar vastzitten dat ze langs elkaar kunnen schuiven bij bewegingen en niet met-een afbreken. Rechtsonder staat een compressor die gebruikt werd voor de pneumatische hamers.

bovenste gang tot aan de onderste gang naar beneden kijken en je hebt zelfs 'uitzicht' naar de zijkanten waar ooit steenkool gezeten heeft, die nu gestut zijn om te voorkomen dat het plafond instort. Om de steenkool te winnen, werd er eerst een smalle doorgang geboord tussen de boven- en de ondergang. Daarna werd de laag – eerst door mijnwerkers met houwelen, later door een machine – steeds van onder naar boven in 'repen' gewonnen. Het stuk waar de steenkool weggehaald was, werd gestut, maar dat gebeurde maar tijdelijk. Steeds werden de stutten die het verste weg stonden, weggehaald en weer vooraan gebruikt. Zonder stutten stortte het deel van de mijn waar de kolen al gewonnen waren in.

Afb. 5. (onder) Uitzicht vanaf de schacht over het terrein en het landschap.

Afb. 6. Smalspoor dat gebruikt werd voor het transport van de steenkool in de fabriek.

Stoflongen

Gezond was het werken in de mijn niet, maar toch waren er meer dan genoeg mensen die ondergronds wilden. Het werk in de streek lag niet voor het oprapen en de lonen van de mijnwerkers lagen hoger dan die van bijvoorbeeld landarbeiders. De mijnwerkers hadden last van longziekten, worminfecties, oogkwalen, rugproblemen en natuurlijk waren er ongelukken. Het is gebeurd dat een mijnwerker een voet kwijtraakte toen hij per ongeluk in de lus van een staaldraad stapte, die daarna aangetrokken werd om de karren met steenkool op te halen. Maar Blegny heeft nooit een grote ramp gekend, zoals de mijn bij Marcinelle in 1956, waar 262 mijnwerkers omgekomen zijn bij een explosie. Iedere mijnwerker had een penning met een uniek nummer, die hij in moest leveren in ruil voor de lamp die hij ondergronds gebruikte. Zo was altijd bekend wie er ondergronds was.

Sorteren van de steenkool

Na de tocht ondergronds ga je met de lift helemaal naar boven – eerst weer de bovenste lift, die dan even ‘geparkeerd’ wordt in het aardedonker boven de mijngang – naar de top van de mijnschacht (afb. 5). Daar staan nog de machines die gebruikt werden om de steenkool te scheiden van het omliggende gesteente (het ganggesteente) en de brokken te sorteren op maat en kwaliteit. Voor de doorgewinterde Bollenstreker die ik ben, was het sorteersysteem heel herkenbaar. Zo gaat het ook met bloembollen. Eerst werden de brokken over een plaat met kleine gaten ‘geschud’, zodat de kleine stukken naar beneden vielen, daarna volgde steeds een plaat met grotere gaten tot aan het einde van de lopende band. De te grote brokken werden met de hand gesorteerd en gescheiden van het ganggesteente. Bij de kleinere stukken werd de steenkool gescheiden van het ganggesteente in een bak met water met magnetiet. Hierin blijft steenkool drijven en zakt het andere gesteente naar de bodem. De gesorteerde steenkool werd verkocht, het gruis (kleiner dan 6 mm) en het kolenstof dat uit het water gewonnen werd, werd gebruikt in de elektriciteitscentrale in het nabijgelegen Bressoux.

Het laatste deel van de rondleiding, van boven in de toren naar beneden langs de sorteer- en wasinstallaties, is een erg leuke aanvulling op de tocht ondergronds. Het uitzicht is schitterend en de maat van de machines en de eigenlijk zo simpele methoden om de kolen te sorteren en te scheiden, maken het boeiend om te zien (afb. 6, 7). Liefhebbers van treinen komen hier ook aan hun trekken. In de mijn werd smalspoor gebruikt, al is daar vrijwel niets van terug te vinden, en boven staan nog enkele locomotieven en wagons – met een gewone spoorbreedte – die bovengronds gebruikt werden.

UNESCO-werelderfgoed

Blegny is, samen met Le Bois du Cazier in Marcinelle (de mijn van het grote ongeluk in 1956), Bois du Luc (een van de oudste steenkolenmijnen van Europa) en Grand Hornu (een mijn met gebouwen met een bijzondere architectuur) aangemerkt als mogelijke UNESCO-werelderfgoedsite. Deze vier mijnen in de provincie Henegouwen geven volgens de Waalse overheid een compleet beeld van de geschiedenis van de Belgische steenkoolwinning en de ontwikkeling van de Industriële Revolutie in het land.

De rondleiding

Ik vind de Blegny-mijn een aanrader om te bezoeken. Op www.blegny-mine.be staat alle informatie over de mijn, het museum en attracties in de omgeving. Er worden rondleidingen in het Frans en Nederlands gehouden – de tijden staan duidelijk op de website. Onze rondleider had zelf gewerkt bij Blegny als ingenieur, niet ondergronds, maar daar was hij voor zijn werk wel veel geweest. Hij was zeer geïnteresseerd in de mijn, zijn geschiedenis en ontwikkeling, en wist ook veel te vertellen over

Dank

Dank aan Blegny-mijn voor de afbeeldingen 1 t/m 4 en Jan Graven voor de afbeeldingen 5 t/m 7.

Afb. 7. De fabriek met de sorteermachines.

recent onderzoek naar nieuwe technieken voor de winning van kolen, of voor het gebruik van kolen voor opslag van CO₂. Een kleine waarschuwing: voor iedereen die niet van kleine ruimtes houdt, is de lift eng.